Høringsuttalelse vedrørende flomtunnel – Søknad om konsesjon for vannuttak fra Sokna/flomsikring av Hauge
Til: Sokndal Kommune, Statsforvalteren Rogaland, Miljødirektoratet og NVE.
Saksnummer NVE: 202423367

Innledning
Sokndal Elveeierlag ønsker å gi en høringsuttalelse i forbindelse med søknaden om konsesjon for vannuttak fra Sokna som en del av flomsikringstiltakene for Hauge. Vi kjenner til at Sokndal kommune over flere år har jobbet målrettet med ulike løsninger for å håndtere risikoen for skadeflom, særlig med tanke på utfordringene som følger av en potensielt ødeleggende 200-årsflom. Slike flommer representerer betydelige begrensninger for utvikling av sentrumsområdet, både fra et helse-, samfunns- og bygningsmessig perspektiv. Samtidig må det påpekes at tiltakene som foreslås, kan gi betydelige negative konsekvenser for miljøet og det unike økosystemet i vassdraget.

Rapporter fra Sweco (april 2024) og Norce (april 2023) har analysert prosjektet med ulike tilnærminger, både når det gjelder foreslåtte løsninger og vurderinger av konsekvensene av de omsøkte tiltakene. Norce, som er Norges ledende forskningsinstitusjon innen elveøkologi, har gjennom sin rapport fra 2023 fremhevet viktige miljøaspekter som bør vektlegges i et prosjekt av denne størrelsesorden.

Sokndalselva har en lang historie som et betydningsfullt laksevassdrag og rangeres i 2024 som den 19. beste elva i Norge basert på antall fanget laks, og den 3. beste i Rogaland. Historiske fangstdata fra 1998 til 2024 viser at vassdraget har en nasjonal rangering som nummer 31, med en bemerkelsesverdig lav variasjon på kun 6 %. Dette plasserer Sokndalselva blant de mest stabile laksevassdragene i landet. Videre viser analyser av laksefangst, målt opp mot vassdrag med tilsvarende areal og nedbørfelt, at Sokndalselva har vært blant de fire beste i landet i gjennomsnitt siden 1998. (Merk at den anadrome strekningen ikke er inkludert i denne vurderingen.)

Sokndalselva har i flere hundre år vært et betydningsfullt laksevassdrag, og det er viktig å bevare dens økologiske verdi for fremtiden.

Miljøhensyn

Sokndalselva er et stabilt vassdrag med høy økologisk verdi. Gytebestandsmålene har vært oppnådd med god margin, og elva gir et bærekraftig og høstbart overskudd som understreker dens betydning for både lokaløkologi og nasjonale fiskebestander. Samtidig er det viktig å merke at både laks og sjøørret sliter i store deler av Norge, laks er oppført på den norske rødlista over truede arter. Elvemuslig (rødlistet som sårbar) hadde tidligere store bestander i elva, og for kun få år siden ble det oppdaget at arten har overlevd i deler av elva. Ål (sterkt truet) ser ut til å ha en god bestand i vassdraget. Disse artene er spesielt sårbare for inngrep som påvirker gyteområder, leveforhold, vannføring, flomrensing og sedimentasjon.

Sokndalselva ligger i et område som fremdeles er relativt uberørt av oppdrettsanlegg, noe som har bidratt til å opprettholde en naturlig og sunn bestand av villaks. Skjellprøver fra fanget laks viser få eller ingen tegn til oppdrettspåvirkning, noe som er en sjelden og verdifull status i dagens situasjon. Disse forholdene gjør det desto viktigere å beskytte elvas økologiske integritet.

Sokndal Elveeierlag understreker at tiltakene som foreslås ifm den omsøkte flomtunnelen, vil kunne ha alvorlige konsekvenser for elvas fremtid. Flominntaket er planlagt i en svært viktig del av vassdraget, med store gytearealer tett på og den viktigste standplassen (Presthølen) like nedenfor. I denne hølen står de største laksene og venter før gyting, og de gyter både i hovedelva og i Litlå like oppstrøms planlagt flominntak. Selve inngrepsområdet og anlegget med flominntak kommer i et svært sårbart og viktig område.

Da dette området har lav høydeforskjell, vil det kunne endre strømforholdene og forringe gyteforholdene både i hovedelva og i Litlå. Dette vil ha direkte konsekvenser for fiskens evne til å reprodusere seg, noe som kan få langvarige negative effekter på bestandene.

Basert på gytefisktellingen for 2024, der det anslås at maksimalt 70 % av den faktiske laksebestanden ble observert, og en enda lavere andel av sjøørreten, viser tallene følgende (se kart under):

- **L2 (Litlå):** 38 gytelaks, 14 sjøørret
- **S1 (Sokno):** 128 gytelaks, 47 sjøørret
- **S2 (Sokno):** 100 gytelaks, 12 sjøørret
- **S3 (Sokno):** 19 gytelaks, 4 sjøørret

L2	9	4	1		23	15		
Sum Litleåna	**9**	**4**	**1**	**0**	**52**	**35**	**2**	**0**
S1	31	15	1		59	49	11	9
S2	4	7	1		52	38	4	6
S3	2		2		3	7	2	7
Sum Sokno	**37**	**22**	**4**	**0**	**114**	**94**	**17**	**22**

- En flomtunnel med utløp ved Øyno eller lenger nedstrøms ville hatt langt mindre negativ innvirkning på vassdragets fremtid.
- De viktigste gyteområdene, særlig i **L2**, **S1** og **S2,** vil bli direkte eller indirekte påvirket av både fysiske inngrep, endrede strømforhold og reduserte flomtopper.
- «Dragsugeffekten» ved tunnelinntaket ved Prestbro kan føre til at både smolt og annen anadrom fisk trekkes inn i tunnelen, noe som sannsynligvis vil resultere i høy dødelighet.
- **Totalt sett vil gyteområdene som blir påvirket av tiltaket utgjøre 43,5 % av den nåværende gytebestanden i Sokndalselva, noe som kan få alvorlige konsekvenser for vassdragets bærekraft på lang sikt.**

Videre peker elveeierlaget på risikoen for elvemuslingen, som har sin hovedbestand i områdene der utbyggingen er planlagt. Dersom vannføringen begrenses til 110 kubikkmeter per sekund, som foreslått i søknaden, vil dette over tid redusere kvaliteten på elvas oppvekst- og gyteforhold. Elvemuslingen, som er en nøkkelart for vannkvalitet, er avhengig av stabile forhold og tilstrekkelige fiskebestander for å

opprettholde sin populasjon. Det antas at mer enn halvparten av antall muslinger i Europa finnes i Norge, Norge har et særskilt ansvar for å ivareta denne arten videre.

Begrensning av vannføringen på flommer til 110 kubikkmeter per sekund kan ha betydelige negative konsekvenser for elvas økosystem. Reduserte flomtopper kan føre til en nedgang i elvas evne til å transportere sedimenter og opprettholde en dynamisk elvebunn. Over tid kan dette føre til at elva gror igjen, med økt sedimentering og tilvekst av vegetasjon og krypsiv i elveleiet. Dette kan resultere i tap av leveområder for fisk og andre organismer, samt en reduksjon i elvas naturlige flomregulerende egenskaper. Slike endringer kan påvirke både økologien og bruksmulighetene til elva negativt.

Sokndal Elveeierlag skjønner at det er behov for flom sikring i Hauge, men mener at rett balanse mellom samfunns- og miljøhensyn må finnes. Med dagens forslag er risikoen for å svekke fiskebestanden og vassdragets bærekraftige fremtid for høy. Vi oppfordrer derfor myndighetene til å utarbeide en løsning som ivaretar både flomsikkerheten og de unike naturverdiene i Sokndalselva.

Økonomiske og samfunnsmessige vurderinger

Fra et økonomisk perspektiv fremstår prosjektet som svært kostnadskrevende. Kostnadsestimatene for flomtunnelen er på nivå med et årsbudsjett for flomforebyggende tiltak for hele Norge. Videre er det viktig å stille spørsmål ved om tiltaket er hensiktsmessig i lys av risikoen det skal håndtere. Flomtunnelen vil kun være relevant ved ekstreme skadeflommer, som kan inntreffe sjeldent. Investeringen kan dermed vanskelig forsvares sett opp mot sannsynligheten for at tiltaket vil komme til nytte.

Samtidig må det understrekes at flom sikring av Hauge er viktig for å ivareta sikkerheten til lokalsamfunnet og skape rom for videre utvikling av sentrum. Likevel mener vi at alternative løsninger, som mindre inngripende tiltak, eller en kortere tunnelstrekning lenger nedstrøms i vassdraget, bør vurderes for å balansere sikkerhet, økonomi og miljøhensyn.

Kritiske punkter og krav

Sokndal Elveeierlag mener at de planlagte tiltakene som foreslås i søknaden, ikke er tilstrekkelig belyst med hensyn til konsekvensene for vassdragets økologi og miljø. Områdene oppstrøms og nedstrøms Prestebro, som utgjør noen av de viktigste gyteområdene i elva, må kartlegges ytterligere. Det er avgjørende å forstå hvordan endrede strømforhold og fysiske inngrep vil påvirke både fiskens gyteforhold og elvas generelle økosystem. Slike undersøkelser må gjennomføres av uavhengige konsulenter med spesialistkompetanse innen elveøkologi for å sikre objektive vurderinger.

Videre er det en forutsetning at fysiske arbeider i vassdraget ikke påbegynnes før prosjektet er godkjent i sin helhet, og finansieringen er sikret. Dette inkluderer også en garanti for at tiltakene er fullt ut gjennomførbare uten risiko for miljømessige skadevirkninger. I tillegg understrekes behovet for kontinuerlig tilsyn av arbeidet, med deltakelse fra uavhengige eksperter med elveøkologisk kompetanse som ikke har tilknytning til prosjekterende eller utførende selskap.

Elveeierlaget oppfordrer også til en helhetlig vurdering av tiltakene, der mulige negative konsekvenser for både hovedelva og tilstøtende områder, som Litlå, vurderes grundigere. Dette er særlig viktig fordi

elva har lav høydeforskjell i disse områdene, noe som gjør strømendringer og sedimentering spesielt kritisk for gyteforholdene.

Som et grunnleggende prinsipp mener elveeierlaget at tiltak som kan påvirke Sokndalselvas økosystem, må utformes med sikte på å minimere miljømessige inngrep samtidig som nødvendige samfunnshensyn ivaretas. Det er derfor avgjørende at søknaden revurderes og justeres i samsvar med dette.

Oppsummering og forslag til forbedringer

Sokndalselva er en uvurderlig ressurs både for lokalsamfunnet og den regionale naturforvaltningen, med sine solide bestander av anadrom fisk og elvemusling, samt sin status som blant Norges beste lakseelver. Den foreslåtte flomtunnelen innebærer betydelige risikoer for dette unike økosystemet, med mulige ødeleggelser av viktige gyteområder og svekkelse av vassdragets miljømessige kvalitet over tid. Samtidig forstår vi behovet for å sikre Hauge sentrum mot skadeflom og skape trygghet for lokalbefolkningen. For å oppnå en balanse mellom flom sikring og naturbevaring oppfordrer vi til en revisjon av prosjektet, der mindre inngripende alternativer vurderes grundigere. Blant annet bør utbedring av eksisterende flaskehalser og utvidelse av elvas bredde nedstrøms prioriteres, samtidig som kortere tunnelstrekninger kan redusere både inngrep og kostnader. Dersom det legges til rette for utbedring av flaskehalser og utvidelser av elvas bredde, der dette er nødvendig, vil det gjerne samtidig være mulig å øke eventuelt inntaksnivå til høyere enn 110 kubikk, slik at elva kan tåle 5 – 10 års flommer uten bruk av tunnel, og ikke års flommer som omsøkte nå viser.

Dette vil legge grunnlaget for en løsning som både beskytter samfunnet og bevarer elvas uvurderlige miljøverdier for fremtiden.

Med vennlig hilsen,
Styret i Sokndal Elveeierlag

Magnus Frøyland 10.03.2025

